

Алла КАЛИНЧУК

УДК 821.161.2 – 3.09 «1905»

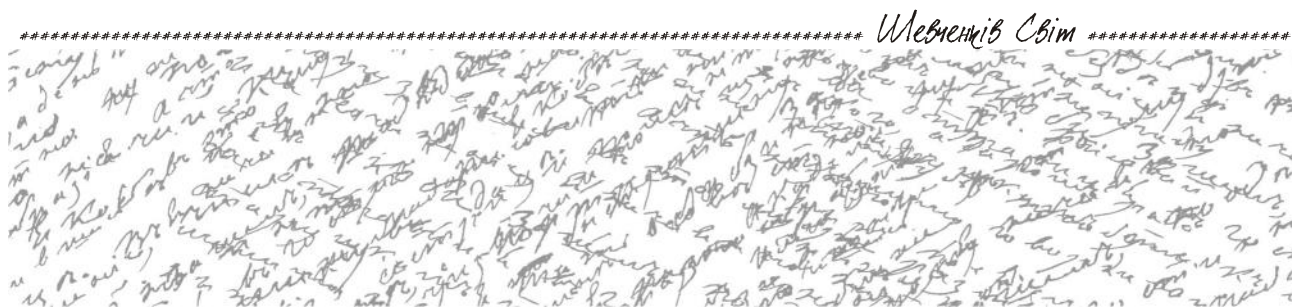
**ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ
СТУДІЇ У ЗБІРЦІ
«ИЗ УКРАИНСКОЙ
СТАРИНЫ»
МИКОЛИ СУМЦОВА**

У статті проаналізовано шевченкознавчі студії, що їх М. Сумцов надрукував у збірці «Из украинской старины». Окреслено вагу та значення розвідок для становлення української літературно-наукової критики наприкінці 19 – на поч. 20 ст.

Літературознавець сформулював низку першочергових завдань, необхідних для вивчення творчості українського митця, зокрема повідомив про нагальну потребу скласти словник Шевченка, пізнати формальний бік доробку поета, визначити можливі літературні наслідування чи паралелі. Сумцов пояснив своє бачення народності, окреслив проблему «роль поета і призначення поезії у суспільстві» в доробку поета; виокремив власне Шевченкові мотиви: української природи, історичні, релігійно-моральні, політичні (лише слов'янофільство), окремо – мотиви України і чумака. Мотив Дніпра він вважав одним із найголовніших, а сімейно-родинний комплекс – основним мотивом у поезії Шевченка. Згодом літературознавець планував підготувати ґрунтовне дослідження про мотиви поезій митця.

У студії «"Сонце заходить" Т. Г. Шевченко (в бытовой и литературной обстановке)» Сумцов спробував дослідити окремих твір Шевченка в контексті світової культури.

У розвідці «Рисунки и картины Т. Г. Шевченко» вчений акцентував на необхідності атрибутувати, зібрати і видати малярські

твори митця; відзначив заслугу Б. Грінченка, який розподілив їх за роками та уклав «Каталог музея украинских древностей В. В. Тарновского».

Ключові слова: мотиви поезії, народна поезія, народність внутрішня, літературні наслідування, літературні паралелі, рецепція, мотив України, мотив Дніпра, сімейно-родинний комплекс, суперечка, атрибутування, повне видання творів, еспонування.

Постановка проблеми. Із загостренням національної проблематики в суспільстві в останні десятиліття зросла увага до творчості Шевченка. Під час роботи над «Шевченківською енциклопедією» було підготовлено статтю про Миколу Сумцова [1], проте його шевченкіана потребує всебічного вивчення й адекватного окреслення її ваги та значення для літературознавства, зокрема і студій про творчість поета, що увійшли до збірки «Из украинской старины».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти розвідок Сумцова творчого доробку Шевченка розглянуто у рецензії М. Мочульського [2], в монографії І. Шишова [2], в публікаціях О. Павлової [3] та І. Михайлина [1], однак узагальнювального дослідження щодо шевченкознавчих студій у збірці «Из украинской старины» немає, що й зумовило вибір **теми**. Проаналізувати шевченкіану збірки Сумцова, окреслити її значення для становлення шевченкознавства на поч. 20 ст. і є **метою** роботи.

Виклад основного матеріалу. У науковому доробку Сумцова простежуємо певну закономірність, зокрема до деяких тем і проблем він звертався не раз. Ідеться про постать Тараса Шевченка, чий творчості дослідник присвятив понад тридцять розвідок.

1905 р. вчений умістив 12 студій у «Сборник Харьковского историко-филологического общества» (Х., 1905. Т. 16), серед них чотири розвідки з'явилися вперше, решту передруковано в переробці або з доповненнями. До студій т. зв. харківського циклу він додав низку рисунків. До тринадцятого археологічного з'їзду в Катеринославі того ж року науковець підготував їх окремим вид.: Сумцов Н. Из украинской старины (Х., 1905). У передмові до книжки він наголосив, що переважно згрупував публікації з метою визначити побутовий бік України за свідченнями письменників [5].

До збірки «Из украинской старины» літературознавець умістив три статті про творчість митця: «Главные мотивы поэзии Т. Г. Шевченко» (С. 82 – 96) під № 5, «Сонце заходить» Т. Г. Шевченка (в бытовой и литературной обстановке)» (С. 97 – 105) під № 6, «Рисунки и картины Т. Г. Шевченко» (С. 106 – 113) під № 7.

З листа Сумцова до Ф. Лебединцева від 19 листопада 1889 р. відомо, що на той період науковець мав кілька статей про Шевченка, обіцяв доопрацювати їх і надіслати до журн. «Киевская старина» [7, 118]. Ішлося, зокрема, і про розвідку «О мотивах поэзии Т. Г. Шевченко» (Киевская старина. 1898. Т. 60. № 2. С. 210 – 228), окремий відбиток: К., 1898. 19 с. Згодом під назвою «Главные мотивы поэзии Т. Г. Шевченко» в переробці її передруковано в «Сборнике Харьковского историко-филологического общества» (Х., 1905. Т. 16. С. 210 – 224). Під цієї ж назвою Сумцов опублікував її у збірці «Из украинской старины» (Х., 1905. С. 82 – 96) під № 5. О. Целевич у відгуковій на неї вказав, що Сумцов подав лише реєстр мотивів, що їх учений розпізнав у поезіях Шевчен-

ка, що «вони угруповані по внутрішньому їх спорідненню, декотрі аргументовані й поперті відповідними місцями Кобзаря (вид. 1883)» [8, 5] (ішлося про вид.: Шевченко Т. Кобзарь. СПб., 1883 – А. К.). Сумцов вважав, що «по внутреннему содержанию Кобзарь – памятник сложный и богатый» [5, 82]. На його думку, у збірці Шевченка відтворено українську мову в її історичному розвитку, козацьке минуле, кріпацтво, солдатчину, становище жінки в тогочасних умовах. Він акцентував увагу на тому, що у творчості українського поета гармонійно поєднано, з одного боку, філософію пісень народних кобзарів і Сковороди, з іншого – поезію А. Міцкевича, В. Жуковського, О. Пушкіна, М. Лермонтова [5, 83].

Науковець вважав народну поезію основним джерелом і головним посібником для творчості Шевченка [5, 83], а своєю поезією митець наближувався до козацького епосу, за образами – до «Слова о полку Ігоревім» [5, 83]. Тому дослідник застерігав, оскільки головною проблемою вивчення доробку Шевченка є те, що вона «насквозь пропитана народностью, и крайне трудно, почти невозможно, определить, где кончается малорусская народная поэзия и где начинается личное творчество Шевченко» [5, 83].

Вчений наголосив на проблемі літературознавчого аналізу поезії Шевченка. Він зазначив, що останнім часом вийшло кілька цінних статей О. Партицького, І. Франка, К. Студинського, О. Колесси, котрі відіграли помітну роль у вивченні доробку поета в другій половині 19 ст. Науковець долучився до українських дослідників творчості митця, вперше, застосувавши семантико-структурний метод аналізу твору, виокремлював низку мотивів поезій, визначив такі завдання: 1) укласти словник Шевченка; 2) вивчити формальний бік творів поета, тобто композицію вірша, художні засоби; 4) відшукати відповідні літературні паралелі в українських, польських і російських поезіях – аби виокремити можливі літературні наслідування, загальні засоби художньої концепції; 5) через окреслення всіх мотивів слід «определить главные запасы житейских наблюдений, какие накопил Шевченко, и его личные точки зрения» [5, 84].

Літературознавець окреслив проблему «роль поета і призначення поезії у суспільстві», вказав на твори, що в них митець звертається до ролі слова, музи, пісні, ниви у суспільстві. Проте Сумцов був переконаний, що серед них варто розглянути і зразки, де йдеться про щастя, славу, думу, кобзаря, пророка [5, 84 – 85]. Також учений зауважив, що часто поет ототожнював себе з кобзарем, він наділяв його рисами народного співця, рідше – пророка [5, 85]. Дослідник весь час підтверджував свої міркування прикладами з «Кобзаря» 1883 р.

Науковець вважав, що саме народність поезії Шевченка є основою його творчості: «Душа Шевченко до такой степени насыщена народностью, что всякий, даже посторонний, заимствованный мотив получает в его поэзии украинскую национальную окраску» [5, 85]. Це дало йому можливість виокремити кілька її чинників:

1. Народність зовнішню, запозичень і наслідувань.
2. Народність внутрішню, психологічно спадкову.

До зовнішніх, запозичених мотивів він відносив:

- 1) народні пісні, що їх залучав Шевченко цілком, частково, або переробки, місцями лише згадки;
- 2) легенди, казки, приказки, прислів'я, перекази (траплялися рідше);

- 3) повір'я та звичаї;
- 4) багато образів узято з народної поезії;
- 5) порівняння і символи, що їх запозичив Шевченко;
- 6) мотив України.

Так він охарактеризував народність внутрішню, що «определяется далее его мирозерцанием, излюбленными его точками зрениями на внешнюю природу и на общество, причем в отношении к обществу выделяется элемент исторический – его прошлое, и элемент бытовой – современность» [5, 85 – 86].

Сумцов виокремив власне українські мотиви зовнішньої природи: сонце, місяць, вечірня зірка, хмара, вітер, море, Дунай, калина, лілея, ряст, барвінок, перекотиполе, соловей, чайка, сич. Мотив Дніпра вчений вважав одним з найголовніших мотивів усієї поезії Шевченка [5, 88], з ним «в сознании поэта связывались исторические воспоминания и любовь к родине» [5, 88]. Мотив України він охарактеризував як звичайний мотив, вважав його не достатньо розкритим у творчості Шевченка: або згадував побіжно, або «с обрисовкой или естественно-физической, или исторической, так что при систематизации мотивов приурочение Украины представляет некоторое затруднение. С наибольшей основательностью мотив этот может быть отнесен в разряд мотивов внешних» [5, 89].

Окремо вчений вирізняв історичні мотиви, серед них: плач Ярославни, гетьманщину, козацтво, панщину, солдатчину, панщину, історичні місцевості – Чигирин, Трахтемирів, історичні особи – Хмельницького, Дорошенка, Семена Палія, Підкови, Гамалії, Гонти, Залізняка, Головатого. Сумцов підкреслив, що у Шевченка під одним мотивом можуть «скриваться разные понимания, напр., в одних местах гетьманы «варшавське сміття» (175), прокляти (270), в других гетьманщина называется «святой»» [5, 90]. На думку науковця, мотив про чумака перебуває на межі між історією та сучасністю [5, 90], «чумачество описано в духе народных песен, и местами под прямым их влиянием, что может быть наглядно выяснено соответствующими народными параллелями из сборников Рудченко, Чубинского и др.» [5, 90]. Вказав Сумцов і на мотиви солдатчини (його він вважав «архаїчним явищем» [5, 90]) і чужини (представленої у Шевченка у стилізаціях народних пісень).

Наголосив вчений і на релігійно-моральних мотивах, складовими яких є релігійне почуття, молитва, київські святині, чудотворний образ Богородиці, християнські принципи добра, надії, прощення ворогів – це все, на переконання дослідника, рятувало поета від песимізму і відчаю впродовж життя [5, 90 – 91]. На думку Сумцова, таких мотивів сповнений весь «Кобзар» Шевченка [5, 91]. У тісному взаємозв'язку з релігійно-моральними мотивами він розглядав поняття про багатство і бідність, значення праці [5, 91]. З цензурних міркувань дослідник оминув політичні мотиви, зокрема акцентував слов'янофільство Шевченка [див. докл.: 5, 92]. Окремо науковець вичленував етнографічні, автобіографічні, літературно-побутові мотиви.

Основним мотивом творчості Шевченка літературознавець вважав сімейно-родинний комплекс. До поезій з таким мотивом він зараховував ті, що змальовували українське село (ідеалом для Шевченка було веселе село [5, 93]); українську хату; молодих людей; шлюб, нерівний за віком, соціальним становищем); матір, батька, сина і дочку (стосунки між батьком і сином, між матір'ю і сином,

ставлення до матері взагалі); з особливим трепетом – дітей, байстрюків, по- критку, наймичку; старих людей (бідна вдови, дід з онуками, старий кобзар Пер ебендя) [докл. див.: 5, 93 – 96]. Вчений виокремив образи смерті та цвинтаря як своєрідні, власне українські мотиви. Отже, Сумцов, накресливши реєстр мо тивів поезій Шевченка, планував з часом підготувати ґрунтовне дослідження.

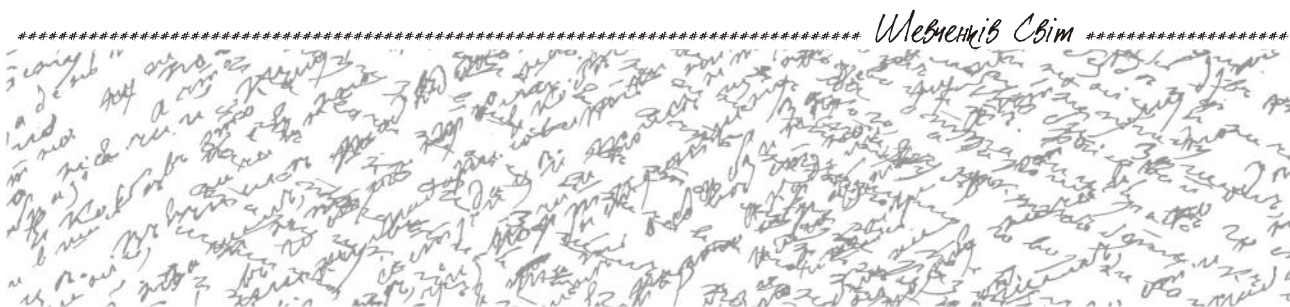
Під № 6 у збірці «Из украинской старины» літературознавець опублікував статтю «Сонце заходить» Т. Г. Шевченко в бытовой и литературной обстановке» (С. 97 – 105). Вперше розвідку «Стихотворение «Сонце заходить» Т. Г. Шевченко в бытовой и литературной обстановке» надрукував у газ. «Южный край» (1902. 26 февр.), згодом – підзаголовком «Сонце заходить» Т. Г. Шевченко (в бытовой и литературной обстановке)» включив до «Сборника Харьковского историко-фи лологического общества» (X., 1905. Т. 16. С. 225 – 233). В академічному виданні «Повного зібрання творів: У 12 т.» цей вірш Шевченка подано під назвою «N. N. – Сонце заходить, гори чорніють» (1847). Ймовірно, що 1857 р. у Новопетровсько му укріпленні він дописав у заголовок-присвяту «N. N.» [10, 547].

На початку статті Сумцов, розповідаючи про умови заслання Шевченка, послався на уривок із повісті «Несчастный» (1855), де охарактеризовано Ор ську фортецю: «Редко можно встретить подобную бесхарактерную местность. Плоско и плоско» [11, 240]; також – на лист поета до В. Репніної від 24 жовтня 1847 р.: «<...> Местоположение здесь грустное, однообразное, тощая речка Урал и Орь, обнаженные серые горы и бесконечная киргизская степь. <...> пре жние мои страдания, в сравнении с настоящими, были детские слезы: горько, невыносимо горько!» [12, 36] (тут Сумцов об'єднав дві цитати з різних джерел в одну, у читача може скластися враження, що все вище наведене – з листа до В. Репніної – А. К.). Літературознавець, беручи до уваги тлумачення біографа Шевченка О. Кониського, прокоментував той побутовий контекст, у якому опи нився поет під час заслання в Орській фортеці, порівняв її природу з природою України, що оточувала митця в різні періоди творчості.

Сумцов докладно зупинився на розгляді літературного контексту аналізованої поезії. Він наголосив, що «посторонних литературных влияний тут нельзя допус тить, хотя, как далее будет указано, в литературе существует много произведений, весьма сходных по мысли и по строению. Эти сходные произведения интересны для определения ценности отдельных художественных образов и способа соче тания их под различными индивидуальными и национальными влияниями» [5, 98].

На думку Сумцова, вірш Шевченка має суміжні перегуки з іншими творами. Він спробував класифікувати їх за змістом (порядково):

1. Рядок «Сонце заходить, гори чорніють» – у відтворенні сутінок дослідник знайшов паралелі: а) у народній поезії, зокрема навів приклади зі зб. П. Чубин ського «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край...» (СПб., 1872. Т. 3: Народный дневник) та Я. Головацького «Народные пес ни Галицкой и Угорской Руси: У 3-х ч.» (М., 1878. Ч. 3. Отд. 2); б) у Ф. Тютчева: два вірші – «Сумерки» (1835) і «День вечереет, ночь близка» (за списком 1851 р.). Сумцов вважав, що наближеними до Шевченкового рядка є перші строфи з дру гої поезії Тютчева. Він підкреслив, що Шевченків вірш відрізняється від твору Тютчева, оскільки «у Шевченко картина расширяется постепенно и последова тельно в нежных ласкающих тонах» [5, 99]. Цілком природньо, пояснював до

слідник, що при заході сонця «гори чорніють» – таку картину поет міг бачити біля підніжжя гір Орської фортеці.

2. «Пташечка тихне, поле німіє» – у відтворенні світу пташок під час сутінок. Науковець пояснював такий стан природи тим, що «малочисленные степные птички рано затихали, и песни их, должно быть, не были звонкими для украинского поэта, тем более, что Шевченко сначала было заподозрил полное отсутствие голосистого птичьего мира в печальных местах Орска» [5, 99]. Відомо, що Шевченко спочатку з пересторогою поставився до довкілля Орської фортеці, свій стан він описав у повісті «Близнецы» [5, 90], про побачене за межами фортеці – у листі до В. Рєпніної від 24 жовтня 1847 р. [5, 36]. Дослідник навів аналогію до вислову Шевченка «поле німіє» із жнивварської пісні: «Ой чиє ж то поле задрімало, стоя?» (таку пісню зустрічаємо у зб. «Народные южнорусские песни / Изд. А. Метлинского». К., 1854. С. 324-325 під назвою «Ой чиє то поле...»).

3. Рядок «і серцем лину / В темний садочок на Україну» – у спогадах про Україну. Сумцов нагадав, що у Шевченка є ще один оригінальний опис літнього вечора [5, 99 – 100] – поезія «За сонцем хмаронька пливе» (1848), що «восполняет те картины природы, при виде которых отдыхало истомленное сердце поэта» [5, 99 – 100]. Дослідник підкреслив, що, перебуваючи на засланні, митець мріяв про Україну з її Дніпром або садами [5, 35]. Сумцов помітив, що характерною ознакою України є її розкішні сади, що їх часто оспівували в народних піснях (див.: зб. П. Чубинського «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край...». СПб., 1872. Т. 5. С. 96), згадував про них О. Пушкін в листі до сестри А. Керн в Україну [5, 100].

4. «Лину я, лину, думу гадаю, / І ніби серце одпочиває» – про призначення поета та роль поезії в суспільстві. Сумцов показав, що такий мотив був властивий російським поетам В. Кюхельбекеру, Є. Баратинському, О. Пушкіну [5, 101]. Дослідник вважав, що вірш «І знов мені не привезла» (1848) Шевченко створив у стилі Баратинського і Пушкіна [5, 101].

5. Мотив України – мотив коханої (рр. 8 – 15 вірша)[5, 101]. Ці мотиви, підкреслив Сумцов, траплялися у творчості багатьох поетів, в одних – образ зірки був символом далекої батьківщини [5, 101], в інших – символом далекої батьківщини була згадка про кохану, у небагатьох обидва мотиви «находяться во взаимном слиянии в одном стихотворении, у Шевченко с некоторым перевесом мотива о карих очах» [5, 101].

Дослідник розглянув літературну паралель до вірша Шевченка – елегію Пушкіна «Редеет облаков летучая гряда» (1820). У висновках він наголосив на схожості умов творчості поетів під час створення власних поезій, проте Шевченкова – оригінальна і «подкупает в свою пользу глубокой задушевностью» [5, 102]. Літературознавець порівняв вірші Шевченка, О. Пушкіна та В. Вордсворта «Вечерняя звезда земли моей» (1802), останній вирізнявся від перших двох творів патріотичними мотивами. На думку Сумцова, схожі мотиви звучали і в поезії «Звезда» О. Федорова (Вестник Европы. 1898. Кн. 8. С. 724 – 730)[5, 103]. Схожі мотиви (як у Шевченка і Пушкіна) були й у німецького письменника Г. Зудермана (оповідання «Звезды, к которым не стремятся»). Далі Сумцов зіставив мотив про вечірню зірку і кохану в російській, українській, чуваській піснях, піснях іспанських арабів, навів приклади [5, 104 – 105]. Отже, Сумцов продемонстрував

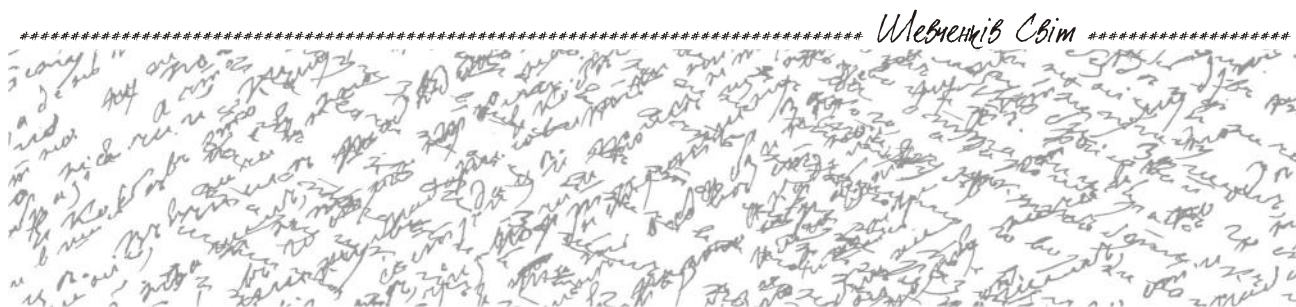

спробу розглянути окремих твір Шевченка в контексті світової культури, порівнюючи його з російськими й англійськими поетами, народними піснями різних народів, вчений довів, що був достатньо обізнаний зі світовим письменством.

Під № 7 у збірці «Из украинской старины» Сумцов опублікував студію «Рисунки и картины Т. Г. Шевченко» (С. 106 – 113), без змін вмістив у «Сборнике Харьковского историко-филологического общества. (Х., 1905. Т. 16. С. 234 – 241). Вперше вчений надрукував її у газ. «Южный край» (1903. 26 февр.) під назвою «О рисунках и картинах Т. Г. Шевченко (преимущественно харьковских)». У першій частині розвідки він коротко проаналізував літературу про малярський стиль Шевченка (праці Є. Кузьміна, О. Русова, В. Горленка, Б. Грінченка; школу К. Брюллова, вплив Рембрандта на художників того часу), поставив мету з'ясувати значення творчості митця: «Шевченко <...> заслуживает изучения, как известная сила, отразившая на себе настроение эпохи, как ученик определенных художественных течений» [5, 107]. Літературознавець зреагував на суперечку навколо проблеми «Шевченко-художник – Шевченко-поет», яку започаткував О. Русов у ст. «Коллекция рисунков Т. Г. Шевченко» [4]. На думку Сумцова, у Шевченка були картини і рисунки (правда, небагато), що ілюстрували його поетичні твори, серед них називав картину «Катерина», рисунки русалок, хат тощо. Проте він був переконаний у тому, що «поэт и художник могут совмещать в одном лице и часто совмещаются (Пушкин, Гоголь, Жуковский, А. Майков), но вряд ли может совмещаться в лице поэта и иллюстратор собственных его произведений» [5, 108]. Відкинув учений і закид О. Русова про картину, яку мав виконати Шевченко до вірша «Вечір» («Садок вишневий коло хати» – А. К.), пояснив це так: «Пейзаж вечера туго поддается граверу, а Шевченко был более гравер, чем живописец, к краскам прибегал редко, и его работы этого рода большими достоинствами не отличаются» [5, 109].

Сумцов повідомив про дві картини, написані олійними фарбами, що буди тоді в Харківському приватному музеї, у художній колекції Б. Філонова (серед них – твори В. Маковського, М. Ге, Г. Мясоєдова, І. Айвазовського, І. Прянишникова, І. Шишкіна, К. Брюллова). У його колекції було представлено картину «Спаситель» [5, 111]. За переказами, Шевченко виконав її на замовлення селян однієї з церков як запрестольний образ. Проте після суперечки з ними художник подарував полотно Петербурзькій школі малювання й живопису, де її виставляли впродовж певного часу як навчальний взірець для учнів. Б. Філонов викупив картину на аукціоні [5, 113]. Сумцов схарактеризував її так: «работа чистая; краски свежие, отлично сохранившиеся; но стиль чисто академический» [5, 111], у ній помітний вплив Брюллова, «и самый лик Христа напоминает отчасти лик Спасителя в картинах и эскизах Брюллова, изображающих «Положение Христа во гробе»» [5, 111]. У коментарях до «Повного зібрання творів: У 10 т.» зазначено, що цю картину розглянуто серед творів, безпідставно приписуваних Шевченкові, під назвою «Запрестольный образ Спасителя» (№ 398) [9, 126]. Проте інших відомостей про належність цього полотна Шевченкові та продаж його в «Общество поощрения художников» не знайдено. В час, коли її зберігали в Галереї картин Т. Г. Шевченка в Харкові, її було атрибутовано як твір, що не належить митцеві. Картину втрачено в Харкові під час Другої світової війни [9, 126].

Ще одну олійну роботу «Та нема гірше так нікому, як бурлаці молодому» Сумцов вважав Шевченковою. Проаналізувавши композицію і техніку виконання,

дослідник прийшов до висновку, що картина, хоча й не відрізняється «высоким художественным достоинством, замечательна, как лучший образец рембрандтовского влияния на Шевченко» [5, 112]. 1879 р. проф. Н. Борисьяк подарував її «Музею изящных искусств и древностей» Харківського університету. Проте у коментарі «Повного зібрання творів: У 10 т.» (№ 389) зазначено, що її написав невідомий художник-самоучка першої пол. 19 ст. [9, 122]. 1903 р. картину експоновано на виставці 12 Археологічного з'їзду у Харкові як твір, приписуваний Шевченкові (див.: Альбом виставки XII Археологического съезда в Харькове. М., 1903. Табл. XVIII). Відомо, що 1935 р. її фото передано з Чернігівського історичного музею до Галереї картин Т. Г. Шевченка (Харків), нині його зберігають у фондах НМТШ (інв. № ф – 113). Місце збереження картини не встановлено [9, 122].

Далі Сумцов зафіксував і відомості про виставки, на яких експонувалися малярські твори Шевченка. Відомо, що 1893 р. колекція В. Коховського (директора Педагогічного музею військово-навчальних закладів) налічувала 281 один. творів Шевченка і творів, помилково йому приписуваних. Їх було виставлено в Харкові (короткий опис колекції Коховського зробив О. Русов, який того року оглядав її та відзначив, що вона вже не була такою повною, як за життя А. Козачковського і В. Коховського [4, 182 – 183]). Сумцов занотував, що твори Шевченка також експонували на виставці Гоголя – Жуковського (Москва, 1902), на виставці 12 Археологічного з'їзду (Харків, 1902) – представлено дві гравюри «Судня рада» і «Дари в Чигирині» (із колекції М. Ковалевського). Отже, розвідка Сумцова – цінна для періоду становлення шевченкознавчих досліджень на поч. 20 ст.

Висновки. Вчений визначив своє бачення народності Шевченка, зокрема він розрізняв народність зовнішню (запозичення і наслідування) та внутрішню (психологічно-спадкову), останню важко аналізувати. Дослідник вирізняв власне українські мотиви зовнішньої природи (сонце, місяць, вечірня зірка, хмара, вітер, море, Дунай, калина, лілея, ряст, барвінок, перекотиполе, соловей, чайка, сич); історичні (плач Ярославни, гетьманщина, козацтво, панщина, солдатчина, кріпацтво, історичні місцевості – Чигирин, Трахтемирів, історичні особи – Хмельницький, Дорошенко, Семен Палій, Підкова, Гамалія, Гонта, Залізник та ін.); релігійно-моральні (релігійне почуття, молитва, київські святині, чудотворний образ Богородиці, християнські принципи добра, надії, прощення ворогів, багатство і бідність, значення праці). З-поміж політичних розглянув лише слов'янофільство; мотив про чумака перебуває на межі між історією та сучасністю. На думку літературознавця, мотив Дніпра є одним із найголовніших, сімейно-родинний комплекс – основним мотивом поезії Шевченка. Мотив України він оцінив як звичайний мотив, вказав на його недостатню розкритість у поета. Науковець згодом планував підготувати ґрунтовну монографію про мотиви поезій митця.

У студії «"Сонце заходить" Т. Г. Шевченко (в бытовой и литературной обстановке)» Сумцов порівняв за змістом окремих творів Шевченка з народними піснями світової культури і творами Ф. Тютчева, О. Пушкіна, Вордсворта.

Учений вважав за необхідне атрибутувати, зібрати й видати малярські твори Шевченка; відзначив заслугу Б. Грінченка, який розподілив їх за роками та уклав «Каталог музея украинских древностей В. В. Тарновского»; підтримував появу публікацій щодо відомих на той час творів митця, що мали паралелі до його поезій.

Список використаної літератури

1. Михайлин І. Сумцов Микола Федорович // Шевченківська енциклопедія: В 6 т. – К., 2015. – Т. 5. – С. 1013 – 1014.
2. Мочульський М. [Рец.]. // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – 1906. – Т. 71. – № 3. – С. 210 – 213.
3. Павлова О. Г. Тема Т. Г. Шевченка у науковій спадщині М. Ф. Сумцова // Шевченкіана на початку ХХІ століття: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 190-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка, 25 берез. 2004 р. – Х., 2004. – С. 177 – 187.
4. Русов О. Коллекция рисунков Т. Г. Шевченка // Киевская старина. – 1894. – Т. 44. – № 2. – С. 182 – 191.
5. Сумцов М. Ф. Из украинской старины. – Х., 1905. – 162 с.
6. Сумцов М. Ф. Лист до Ф. Г. Лебединцева [1887 г] // Т. Г. Шевченко в епістолярії відділу рукописів АН Української РСР. – К., 1966. – С. 97.
7. Сумцов М. Ф. Лист до Ф. Г. Лебединцева від 19 листопада 1889 р. // Т. Г. Шевченко в епістолярії відділу рукописів АН Української РСР. – К., 1966. – С. 118.
8. Целевич О. Наукова хроніка. Огляд часописів за 1898 р. – Часописи, видавані на російській Україні // Записки Наукового товариства імені Шевченка, – 1899. – Т. XXX. – С. 5.
9. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 10 т. – К., 1963. – Т. 10. – №№ 389, 398. – 174 с.
10. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. – К., 2001. – Т. 2. – 782 с.
11. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. – К., 2003. – Т. 3. – 588 с.
12. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. – К., 2003. – Т. 6. – 629 с.
13. Шишов І. Українознавець (Спроба першого прочитання наукових праць М. Ф. Сумцова): Дослідження. – Х., 2000. – 171 с.

Summary. Kalynchuk Alla. Shevchenkoznavchi studios in the collection «Iz ukraynskoy starina» by Nicholas Sumtsova. In the article is analyzed the shevchenkoznavchi studio by N. Sumtsov published in the collection «Iz ukraynskoys-tarina». Outlined their weight and importance to the development of the Ukrainian literary and scientific criticism in the context of 19th to the beginning 20th centuries.

The scientist identified a number of reasons poems thus planned to describe their motives Shevchenko. The scientist has identified a number of problems, including the need to draw and announced Dictionary Shevchenko examine the formal side the works of the poet and identify possible literary imitation / parallel. Sumtsov explained his vision of the nation, highlighted the problem of «the role of the poet and poetry assignment in society», singled out Ukrainian motifs external nature, historical, religious, moral, political (only Slavophil's) and separately considered the motif of Ukraine and Chumak. The motive of the Dnipro he considered one of the main reasons, but the main motive of family-related in complex. Sumtsov later planned to prepare a thorough study of the motives of poems by the artist.

In the studio «The Sun goes down» by Shevchenko (in the situation of household and literary) Sumtsov tried to investigate one of the Shevchenko's work in the context of world culture. Scientists thought it necessary paintings attributed Shevchenko collect and publish them; said credit of B. Grinchenko who distributed them for years and signed a «Museum of Ukrainian antiquity Product V. Tarnowski».

Keywords: motives poetry, folk poetry, folk inner literary imitation, literary parallels, reception, Ukraine motive, motive of the Dnieper, family-related complex, dispute, attribution, full edition works exposure.

